

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด ที่จะทำให้มนุษย์เป็นบุคคลที่สมบูรณ์ การศึกษานับเป็น เครื่องช่วยให้เกิดสติปัญญา เกิดความคิดก้าวหน้าและทันสมัยมีไหวพริบ รู้จักใช้วิจารณญาณใน การตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ เป็นคนมีเหตุผล มีความรู้กว้างขวาง รู้จักรับผิดชอบหน้าที่ บุคคลที่ได้รับการ ศึกษาอย่างมหาเลียงซึ่งด้วยอาศัยความรู้ที่ เรียบมาให้เป็นประโยชน์แก่ชีวิตของตน และมีประโยชน์ ต่อสังคมโดยส่วนรวมด้วย

การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษาของรัฐมาตั้งแต่สมัย โบราณ เพราะการศึกษาของชาวไทยในอดีตมีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก พระสงฆ์ เป็นครูผู้สอนวิชาหนังสือและอบรมศีลธรรมจรรยาให้กับกุลบุตรชาวไทย ในขณะเดียวกันพระสงฆ์ ก็ต้องทำการศึกษาพระปริยัติธรรม ซึ่งเป็นการศึกษาคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้ สืบอายุของพระพุทธศาสนา การศึกษาของพระสงฆ์และประชาชนจึงเป็นการศึกษาที่จัดขึ้นภายใน ระบบเดียวกัน¹

ความเปลี่ยนแปลงในสภาพการณ์บ้านเมือง และพระราชโองบายในทางที่จะปฏิรูปการศึกษา ของชาติในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นเหตุให้เกิดความเปลี่ยนแปลงใน ระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ด้วย² โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ 6 นโยบายการศึกษาได้เปลี่ยนไป

¹ พระศรีวิสุทธิโมลี, พระพุทธศาสนากับการศึกษาในอดีต (ธนบุรี : โรงพิมพ์ประยูรวงศ์, 2519), หน้า 5-6.

² ดุษฎี อังสุเมธางกูร, "การศึกษาของคณะสงฆ์ ปัญหาที่แก้ไม่ได้หรือปัญหาที่ไม่ได้แก้," พุทธจักร 37 (มิถุนายน 2526) : 18-19.

โดยแยกการศึกษาของภิกษุสามเณรและเด็กนักเรียนออกจากกัน โครงการและแผนการศึกษาของชาติในสมัยต่อ ๆ มาก็ไม่กล่าวถึงการศึกษาของพระสงฆ์อีกเลย³

ปัจจุบันการศึกษาที่พระภิกษุสามเณรเล่าเรียนกันอยู่มีมากมายหลายอย่าง และส่วนมากไม่สัมพันธ์กัน เหมือนกับว่ามีหลายระบบหรือไม่มีระบบเลย ทำให้เกิดความรู้สึกสับสนและความไม่มั่นใจแก่ภิกษุสามเณรทั้งหลาย ทั้งที่เป็นผู้เล่าเรียนและผู้เกี่ยวข้องในการศึกษา และเป็นที่มาสำคัญของความไม่เรียบร้อย ความหย่อนประสิทธิภาพ ตลอดจนปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับกิจการในวงการพระศาสนา⁴

การศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณรในปัจจุบันจัดเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

1. การศึกษาที่เป็นระบบของคณะสงฆ์เองโดยเฉพาะ เป็นอิสระต่างหากจากระบบของรัฐ โดยทางการคณะสงฆ์เป็นผู้จัดดำเนินการเองคือ
 - 1.1 แผนกธรรม ได้แก่ ภัททธรรมและธรรมศึกษา (มี 3 ชั้น คือ ชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก)
 - 1.2 แผนกบาลี ได้แก่ เปரியุทธธรรม (มี 9 ชั้น คือ ประโยค 1-2 ถึงประโยค ป.๗.9)
2. การศึกษาที่อยู่ในระบบของรัฐ หรือจัดให้สอดคล้องกับระบบของรัฐ แยกเป็น
 - 2.1 การศึกษาที่คณะสงฆ์จัดให้สอดคล้องกับระบบของรัฐ โดยหน่วยงานหรือกลุ่มบุคคลในพระศาสนาเป็นผู้จัดดำเนินการ ได้แก่
 - 2.1.1 การศึกษาที่คณะสงฆ์รับเข้าเป็นการศึกษาของคณะสงฆ์ ได้แก่ มหาวิทยาลัยสงฆ์ 2 แห่งคือ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

³สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สถานการณ์การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย (กรุงเทพมหานคร : กองแผนงานการศึกษา สำนักนายกรัฐมนตรี, 2526), หน้า 4.

⁴พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), การศึกษาของพระสงฆ์ : ปัญหาที่รอทางออก (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2529), หน้า 138.

2.1.2 การศึกษาที่รัฐกำหนดขึ้นตามความประสงค์ของคณะสงฆ์ ได้แก่

โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

2.2 การศึกษาในระบบของรัฐ ซึ่งหน่วยงานหรือกลุ่มบุคคลจัดให้แก่พระภิกษุสามเณร โดยขออนุญาตจากรัฐ ได้แก่ การศึกษาผู้ใหญ่สำหรับพระภิกษุสามเณร

3. การศึกษาที่จัดขึ้นเป็นอิสระต่างหากจากระบบของคณะสงฆ์และระบบของรัฐ ได้แก่ จิตตภาวันวิทยาลัย สถานฝึกปฏิบัติธรรมต่าง ๆ

การศึกษาตามระบบของคณะสงฆ์ในข้อ 1 นั้น เป็นการศึกษาที่กำหนดให้พระภิกษุสามเณร พึงศึกษา (ซึ่งก็คือการศึกษาพระปริยัติธรรม) ส่วนการศึกษาในข้ออื่น ๆ นั้นเป็นทางเลือกสำหรับพระภิกษุสามเณรที่ต้องการศึกษาและมีคุณสมบัติพอที่จะเลือกศึกษาได้ หรือเป็นไปตามข้อกำหนดของสำนักนั้น ๆ⁵

จะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ที่ได้อธิบายการขึ้นตามลำดับ แบ่งออกเป็นหลายสาขา ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา ทุกสาขาต่างมีจุดมุ่งหมายเพื่อความรู้อย่างรอบคอบ ปฏิบัติชอบตามศาสนธรรม เพื่อความเจริญของพระพุทธศาสนาและประเทศชาติ

จิตตภาวันวิทยาลัยเป็นสถาบันการศึกษาทางพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณร ที่มีลักษณะพิเศษต่างไปจากสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ของคณะสงฆ์ คือเป็นสถาบันการศึกษาที่ตั้งขึ้นโดยมูลนิธิอภิมหามหาชาตวิทยาลัย ทุนการจัดตั้งและดำเนินงานทั้งหมดได้มาจากศรัทธาของประชาชน ไม่ได้ของบประมาณจากรัฐ⁶ จัดการศึกษาเป็นอิสระต่างหากไม่อยู่ในระบบของรัฐหรือคณะสงฆ์ ไม่ได้ขึ้นตรงกับมหาเถรสมาคม การบริหารงานต่าง ๆ ในวิทยาลัยใช้หลักของ "ธรรมาธิปไตย" คือควบคุมกันเองภายในวิทยาลัยและอยู่ภายใต้การสังเกตการณ์ของผู้อำนวยการวิทยาลัย นอกจากจะให้การศึกษแก่พระภิกษุสามเณรให้มีความรู้ทางธรรมแล้ว ยังให้การศึกษาวิชาความรู้ทางโลก เช่น ความรู้ทางด้านงานก่อสร้าง งานไฟฟ้า งานประปา งานเครื่องยนต์ ฯลฯ เพื่อให้พระภิกษุสามเณร

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 139-140.

⁶ จิตตภาวันวิทยาลัย, อนุสรณ์งานฉลองครบรอบ 9 ปี จิตตภาวันวิทยาลัย วันที่ 4-12 มีนาคม 2519 (ชลบุรี : โรงพิมพ์จิตตภาวันวิทยาลัย, 2519), หน้า 18.

มีความรู้เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองตลอดจนเป็นที่พึ่งของวัดและประชาชนได้⁷

ด้วยลักษณะพิเศษของจิตตภาวันวิทยาลัย ผู้วิจัยจึงสนใจจะศึกษาสภาพการศึกษา ปัญหา แนวทางแก้ไขปัญหาการศึกษาของพระสงฆ์ในจิตตภาวันวิทยาลัย ซึ่งคาดว่าผลการศึกษาในครั้งนี้สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงการศึกษาของพระสงฆ์ในจิตตภาวันวิทยาลัย และอาจเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาของสถาบันการศึกษาอื่น ๆ อีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการศึกษาของพระสงฆ์ในจิตตภาวันวิทยาลัย
2. เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการศึกษาของพระสงฆ์ในจิตตภาวันวิทยาลัย

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกรณีเกี่ยวกับสภาพการศึกษา ปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการศึกษาของพระสงฆ์ในจิตตภาวันวิทยาลัย โดยจะศึกษาในประเด็นต่อไปนี้
 - 1.1 สภาพแวดล้อม ได้แก่ สภาพที่ตั้ง สภาพบริเวณ สภาพอาคารสถานที่ จำนวนผู้บริหาร อาจารย์ นักศึกษาและบุคลากรเจ้าหน้าที่ สภาพความเป็นอยู่ ตลอดจนสวัสดิการและสาธารณูปโภคในจิตตภาวันวิทยาลัย
 - 1.2 สภาพการศึกษา ได้แก่ นโยบาย วัตถุประสงค์ การบริหารงาน หลักสูตร การเรียนการสอน ตลอดจนกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ที่จิตตภาวันวิทยาลัยจัดขึ้น เพื่อพัฒนาคนให้มีความรู้ทั้งทางธรรมและทางโลก และการพัฒนาสุขภาพอนามัย
 - 1.3 ปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการศึกษาภายในจิตตภาวันวิทยาลัย

⁷สัมภาษณ์ พระราชธรรมภานี (กิตติวุฑโฒ ภิกขุ), ผู้อำนวยการจิตตภาวันวิทยาลัย,

2. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย ผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษา
ในจิตตภาวันวิทยาลัย

ข้อตกลงเบื้องต้น

ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต บันทึกภาพถ่าย การสัมภาษณ์และแบบสอบถาม ถือว่าเป็นข้อมูล
เกี่ยวกับสภาพการศึกษา ปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการศึกษาของพระสงฆ์ในจิตตภาวันวิทยาลัย

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

สภาพแวดล้อม หมายถึง สภาพที่ตั้ง สภาพบริเวณ สภาพอาคารสถานที่ จำนวนผู้บริหาร
อาจารย์ นักศึกษาและบุคลากรเจ้าหน้าที่ สภาพความเป็นอยู่ ตลอดจนสวัสดิการและสาธารณูปโภค
ในจิตตภาวันวิทยาลัย

สภาพการศึกษา หมายถึง นโยบาย วัตถุประสงค์ การบริหารงาน หลักสูตร การเรียน
การสอน ตลอดจนกิจกรรม/โครงการต่าง ๆ ที่จิตตภาวันวิทยาลัยจัดขึ้น เพื่อพัฒนาคนใหม่ความรู้
ทั้งทางธรรมและทางโลก และการพัฒนาสุขภาพอนามัย

ความรู้ทางธรรม หมายถึง วิชาการต่าง ๆ ทางศาสนาตลอดจนกิจกรรม/โครงการ
ต่าง ๆ ที่จิตตภาวันวิทยาลัยจัดขึ้น

ความรู้ทางโลก หมายถึง วิชาการต่าง ๆ ทางโลกอันได้แก่ วิชาสามัญ และวิชาการช่าง
ต่าง ๆ ตลอดจนกิจกรรม/โครงการต่าง ๆ ที่จิตตภาวันวิทยาลัยจัดขึ้น

การพัฒนาสุขภาพอนามัย หมายถึง การให้ความรู้และบริการต่าง ๆ ที่จิตตภาวันวิทยาลัย
จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรมีสุขภาพอนามัยที่ดี

ปัญหาการศึกษา หมายถึง อุปสรรคที่มีต่อการศึกษาของพระสงฆ์ในจิตตภาวันวิทยาลัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ได้ข้อมูลที่น่าสนใจใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ในจิตตภาวันวิทยาลัย อันส่งผลให้พระภิกษุสามเณร ซึ่งเป็นผลผลิตของสถาบันสามารถออกไปพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป
2. เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับผู้สนใจและผู้เกี่ยวข้องที่จะศึกษาต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย